

ĎALŠÍ ROK S KONZORCIOM KNIŽNICE PRE SLOVENSKO

Mgr. Dávid Baranko; david.baranko@cvtisr.sk; (Centrum vedecko-technických informácií SR)

Už je to tretí rok, čo vedecká knižnica Centra vedecko-technických informácií SR (CVTI SR) začala aktívnu spoluprácu s verejnými knižnicami po celom Slovensku v rámci iniciatívy Knižnice pre Slovensko (KPS), ktorej cieľom je posunúť slovenské knihovníctvo vpred a prinášať nové, inovatívne služby pre verejnosť. Cieľom aktuálneho príspevku je priniesť odpočet zrealizovaných aktivít za posledný rok a načrtnúť plány do roku 2024.

<http://doi.org/10.52036/1335793X.2023.3-4.59-64>

Rok 2023 možno definovať ako rok umelej inteligencie (AI), minimálne v kontexte jej rýchleho nástupu, rozšírenia medzi verejnosťou a vplyvu na celú spoločnosť. Pojmy ako ChatGPT, prompty, deepfakes alebo neuronové siete počul azda každý z nás. A počuli ich aj knihovníci konzorcia Knižnice pre Slovensko, ktorí navyše pochopili, ako AI funguje, a okrem základných teoretických poznatkov spoznali aj prácu s vybranými AI nástrojmi. Rok 2023 bol preto aj pre konzorcium Knižnice pre Slovensko rokom umelej inteligencie. Okrem aktivít v oblasti AI sme však priniesli aj množstvo ďalších novinek a už tradične sa pokračovalo v dobre rozbehnutých aktivitách.

Ešte pred samotným odpočtom aktivít či predstavením novinek odporúčame čitateľom, ktorí s iniciatívou Knižnice pre Slovensko nie sú oboznámení, aby si prečítali príspevok z roku 2021 [Predstavenie projektu partnerských knižníc CVTI SR¹](#) a nadväzujúci príspevok z roku 2022 [Konzorcium Knižnice pre Slovensko alebo čo nové v projekte partnerské knižnice²](#). V rámci stručného predstavenia či pripomenutia možno Knižnice pre Slovensko definovať ako iniciatívu vedeckej knižnice CVTI SR, ktorej cieľom je intenzifikácia využitia knižníc ako miest pre získanie všetkých druhov informácií, celoživotného vzdelávania, počítačových a Industry 4.0 zručností, rozvoja kreativity, podpory

inovácií a podnikania pre všetky vekové skupiny obyvateľov. Zapojiť sa môže akákoľvek knižnica ochotná spolupracovať na vopred dohodnutých aktivitách, ktorých realizácia bude vo verejnom záujme. Podmienkou zapojenia sa je uzavretie dohody o spolupráci s CVTI SR. Zapojením sa do projektu partnerskej knižnici nevznikajú žiadne finančné záväzky.

ODPOČET AKTIVÍT K OKTÓBRU 2023

V minuloročnom článku² sme z dôvodu uzávierky odovzdania článkov zhrnuli jednotlivé aktivity po septembri 2022, a z toho dôvodu budeme v nasledujúcich riadkoch hodnotiť obdobie od októbra 2022 až po október 2023.

Počet partnerských knižníc CVTI SR tvorí aktuálne 44 knižníc z celého Slovenska, z toho väčšinu tvoria regionálne a krajské verejné knižnice. Za posledný rok sme zrealizovali 8 online školení venovaných práci s elektronickým informačnými zdrojmi a expertnému vyhľadávaniu, a celkovo sa tak od začiatku aktívnej spolupráce v apríli 2021 zrealizovalo 45 online školení, ktorých sa dokopy zúčastnilo 711 účastníkov.

Digitalizácia fondov partnerských knižníc CVTI SR prebiehala v poslednom roku nepretržite a celkový počet zdigitalizovaných strán sa oproti minulému roku zdvojnásobil. Od septembra 2021 k októbru 2023 sa celkovo zdigitalizovalo 647 990 strán z 2 487 titulov 13 verejných knižníc, z toho 577 titulov a 129 826 strán si zdigitalizovali vybrané knižnice samostatne na zapožičanom „putovnom“ knižnom skeneri. Digitalizovali sa prevažne dokumenty regionálnej hodnoty, najmä periodiká.



Obr. 1 Knižnice pre Slovensko



Obr. 2 Školenie knihovníkov v Krajskej knižnici v Žiline: programovanie edukačných robotov mBotov

V minuloročnom zhrnutí aktivít KPS sme uviedli, že v oblasti podpory digitálnych zručností a kreativity knihovníkov sa za roky 2021 – 2022 zrealizovalo 9 intenzívnych dvojdňových školení venovaných základom 3D modelovania, 3D tlače a hravého programovania micro:bitov, mBotov alebo Ozobotov, ktorých sa zúčastnilo 103 knihovníkov z 28 knižníc. Vzhľadom na skutočnosť, že množstvo knihovníkov už bolo vyškolených a množstvo knižníc získalo financie z rôznych grantových výziev, sme v roku 2023 v tejto oblasti realizovali individuálne školenia pre tie knižnice, ktoré to potrebovali pre realizáciu svojich projektov. Celkovo sme tak za posledný rok navštívili 9 verejných knižníc z celého Slovenska, v ktorých sa buď školili knihovníci,

pomáhali sa s realizáciou workshopov pre deti, prípadne oboje. Išlo najmä o prácu s micro:bitmi, mBotmi a Ozobotmi. Zvyšná pozornosť, ako už bolo spomenuté v úvode, sa v rámci podpory digitálnych zručností a prinášania inovatívnych služieb do knižníc venovala oblasti umelej inteligencie, čomu sa podrobnejšie bude venovať samostatná kapitola.

BIBLIOSFÉRY

Už tradične sa zástupcovia knižníc konzorcia Knižnice pre Slovensko stretli na konferencii Bibliosféry 2023, no ešte predtým sme pre veľký úspech našich aktivít zorganizovali aj komornejšiu, zimnú edíciu Bibliosfér³. V zasneženom prostredí Nízkych Tatier sa v decembri 2022



Obr. 3 Prednáška Mgr. Tomáša Fialu o spoločenských faktoroch vplyvajúcich na zmeny v knižniciach



Obr. 4 Školenie knihovníkov k umelej inteligencii
v Krajskej knižnici P.O. Hviezdoslava v Prešove

stretlo 24 knihovníkov z 13 knižníc z celého Slovenska, pre ktorých boli pripravené zaujímavé prednášky a workshopy vrátane vystúpení vybraných knižníc.

V máji 2023 sa už konala hlavná edícia Bibliosfér⁴. Hlavnou témou boli Smartlabby – kreatívne dielne verejných knižníc, v ktorých sa poskytujú nové služby pre verejnosť a podporuje sa ich digitálna gramotnosť a kreativita. Už tradične sa zhrnuli zrealizované aktivity a predstavili novinky do budúcnosti. Odznali zaujímavé prednášky o kreatívnych dielnach knižníc v USA, umelej inteligencii či videohrách vo vzdelávacích aktivitách knižníc. O svoje skúsenosti s budovaním Smartlabov a vzdelávacími aktivitami na podporu digitálnych zručností sa podelilo aj 6 partnerských knižníc CVTI SR vo svojich vystúpeniach.

Po prvom prednáškovom dni bol pre účastníkov pripravený aj praktický deň v kreatívnych dielnach CVTI SR Fablab Ilkovičova a Fablab Radlinského. Zúčastnenci mali možnosť absolvovať prehliadku dielní, vyskúšať si prácu s drevom v rámci otvorenej drevárskej dielne či absolvovať workshopy k 3D modelovaniu alebo umelej inteligencii.

Konferencie Bibliosféry 2023 sa celkovo zúčastnilo 55 účastníkov z knižníc a iných inštitúcií zo Slovenska i Českej republiky. Druhého, praktického dňa v kreatívnych dielnach Fablab CVTI SR sa zúčastnilo 25 účastníkov.

UMELÁ INTELIGENCIA

V oblasti budovania Smartlabov a podpory digitálnych zručností knihovníkov sa snažíme reflektovať na

aktuálne trendy a potreby. Aj preto kolegovia z kreatívnej dielne Fablab CVTI SR už koncom roka 2022 začali sledovať šírenie a popularizáciu nástroja ChatGPT. Pre knihovníkov začali pripravovať nové školenie k AI a už v máji na spomínaných Bibliosférach 2023 mohli knihovníci absolvovať prvý pilotný workshop, na ktorý nadviazali letné semináre Umeľá inteligencia pre knihovníkov jednoducho a prakticky⁵. Letné semináre o umelej inteligencii sa konali v Krajskej knižnici v Žiline, Krajskej knižnici Ľudovíta Štúra vo Zvolene, Krajskej knižnici P. O. Hviezdoslava v Prešove a vo Fablabe CVTI SR v Bratislave. Celkovo sa ich zúčastnilo 64 knihovníkov z 28 knižníc z celého Slovenska. Na školení získali knihovníci základné teoretické poznatky o tom, ako vlastne AI funguje, ako sa učí, čo sú neuronové siete, prompty, machine learning a podobne. Vyskúšali si aj praktickú prácu s vybranými nástrojmi, ako je ChatGPT, Bard, generátory obrázkov alebo hravé animovanie nakreslených postavičiek z papiera či rozpoznávanie tváre pomocou micro:bitu.

Teší nás, že prvé knižnice začali už od septembra 2023 realizovať vlastné vzdelávacie aktivity v oblasti umelej inteligencie pre svojich používateľov, či už ide o realizáciu podujatí exkluzívne zamerané na AI, alebo implementáciu problematiky AI do existujúcich IT kurzov alebo iných podujatí⁶.

ZAHRANIČNÉ SPOLUPRÁČE

V minuloročnom článku sme venovali špeciálnu pozornosť zahraničným spoluprácam, vďaka ktorým môžeme prinášať nielen pre partnerské knižnice CVTI SR najnovšie inovácie a know-how pre implementáciu no-



Obr. 5 David Minor z Kalifornskej univerzity v San Diegu diskutuje v Krajskej knižnici v Žiline

vých služieb. Vyzdvihli sme najmä nadviazanie spolupráce s Kalifornskou univerzitou v San Diegu (UCSD)⁷, ktorá patrí do rebríčka desiatich najúspešnejších verejných univerzít. V roku 2023 vďaka grantu Veľvyslanectva USA na Slovensku mohli UCSD navštíviť zástupcovia CVTI SR, ktorí bližšie spoznali služby knižníc v USA a najmä ich kreatívnych dielní. Získané poznatky z návštevy následne nepomohli iba k zlepšeniu služieb v CVTI SR, ale aj k inšpirácii partnerských knižníc CVTI SR vďaka už vyššie spomenutému zdieľaniu nadobudnutých poznatkov v USA na podujatí Bibliosféry 2023.

Veľmi nás teší, že okrem návštevy UCSD sme mohli privítať kolegov z USA aj na Slovensku. Vďaka výmennému programu Fulbright Slovakia k nám mohol zavítať David Minor, riaditeľ programu spracovania výskumných údajov v univerzitnej knižnici UCSD. V rámci jeho trojtýždňového pobytu na Slovensku sme s ním mali možnosť navštíviť aj vybrané partnerské knižnice CVTI SR. Počas týchto návštev David Minor bližšie spoznal fungovanie knižníc na Slovensku a zároveň sa so slovenskými knihovníkmi podelil o zaujímavé informácie z fungovania knižníc v USA. Podnetné diskusie prebehli v knižnici Juraja Fándlyho v Trnave, Krajskej knižnici v Žiline, Univerzitnej knižnici UMB v Banskej Bystrici, Krajskej knižnici Ľudovíta Štúra vo Zvolene a na neformálnom stretnutí v Levoči so zástupcom Slovenskej knižnice pre nevidiacich Mateja Hrebendu v Levoči. Milé privítania a pohostinnosť knižníc Davida Minora milo prekvapila a, ako uviedol pri rozlúčke, určite nebol na Slovensku poslednýkrát.

Pokračovali sme aj v spolupráci s knižnicami u nášho najbližšieho suseda, ktorým je Česká republika. Vďaka úzkej spolupráci s Mestskou knižnicou v Prahe či Knižnicou Ústánskeho kraja (Knihovna Ústeckého kraje) nadviazanej v roku 2022 sme napríklad pripravili pre knižnice KPS webinár o inovatívnych službách a kreatívnych dielnach Mestskej knižnice v Prahe. Kolegov z Ústí nad Labem sme zasa privítali na Bibliosférach 2023, kde nielen odprezentovali svoje kreatívne dielne, ale priniesli aj mobilné nahrávacie štúdio a astrokлуб, ktoré si mohli návštevníci podujatia vyskúšať počas prestávok.

V roku 2022 sme nadviazali spoluprácu aj s Moravskou zemskou knižnicou v Brne⁸ a sme radi, že začiatkom roka 2023 sme mohli jej vedeniu odprezentovať na pôde CVTI SR aktivity konzorcia KPS. Zástupcov Moravskej zemskej knižnice sme následne na jar privítali v kreatívnych dielnach CVTI SR a aj na podujatí Bibliosféry 2023. Vzdelávať knihovníkov v digitálnych zručnostiach majú záujem aj kolegovia z Brna a my sa tešíme na spoločné aktivity v roku 2024.

INÉ AKTIVITY A NOVINKY

V roku 2023 sme priniesli a zrealizovali aj množstvo menších noviniek a aktivít. Za zmienku stojí napríklad zavedenie novej služby pre partnerské knižnice – možnosť výroby rôznych predmetov vo Fablabe Radlinského. Knižnice tak majú možnosť využiť moderné technológie digitálnej výroby a vyrobiť si produkty od propagačných tričiek či hrnčiek až po pomôcky na



Obr. 6 Medaily pre víťazov súťaže ZOO lympiáda vyrobené pre Knižnicu Jána Kollára v Kremnici

workshopy vo forme preglejkových výrezkov na populárne vypaľovanie do dreva a mnoho ďalšieho.

V rámci posilnení marketingových aktivít sme založili profily na sociálnych sieťach Facebook a Instagram s názvom Knižnice pre Slovensko, na ktorých informujeme o našich aktivitách a taktiež zdieľame aj výsledky dobrej praxe partnerských knižníc. Webovú stránku kps.cvtisr.sk sme taktiež rozšírili o nové podstránky a informácie týkajúce sa aktivít našich aktivít. Aktivity KPS sme aktívne propagovali aj na rôznych podujatiach či návštevách.

Samozrejmosťou boli aj individuálne konzultácie a poradenstvo pre knižnice – od pomoci s výberom vhodnej techniky (3D tlačiareň, ozoboty a iné) cez nastavenie vhodných pravidiel a podmienok využívania v knižnici až po odbornú pomoc so žiadosťou o granty na nákup techniky a realizáciu inovatívnych vzdelávacích aktivít. Úspešne sme nainštalovali a spustili novú digitálnu knižnicu CVTI SR, ktorá využíva open-source softvér Kramerius. Digitálna knižnica je určená aj pre zdigitalizované zbierky partnerských knižníc CVTI SR a bola prezentovaná už na zimných Bibliosférach 2022. Je dostupná na adrese ekniznice.cvtisr.sk a priebežne sa do nej importujú prvé dokumenty.

ČO NÁS ČAKÁ V BLÍZKEJ BUDÚCNOSTI

V roku 2024 nás opäť čakajú zaujímavé novinky, no samozrejmosťou bude pokračovanie v súčasných aktivitách. V oblasti digitalizácie fondov partnerských

knižníc nás čaká ešte veľa práce. Ak vezmeme do úvahy súčasný počet partnerských knižníc, sme približne v tretine digitalizácie ich zbierok. Čakajú nás aj importy prvých zdigitalizovaných dokumentov do digitálnej knižnice, v ktorej bude mať v budúcnosti každá partnerská knižnica sprístupnenú svoju zbierku pre používateľov.

Naďalej plánujeme aktívne podporovať budovanie Smartlabov vo verejných knižniciach a vzdelávať knihovníkov hravou a inovatívnou formou v digitálnych i manuálnych zručnostiach. Práve odovzdané know-how od kolegov z kreatívnej dielne Fablab CVTI SR vedie knihovníci následne využiť pri vlastných vzdelávacích podujatiach a prilákať tak do knižnice nových používateľov – najmä deti a mládež z druhých stupňov základných škôl a stredoškôľakov. Vyššie uvedené aktivity sú z personálnych, časových i finančných dôvodov veľmi náročné na realizáciu. Výsledky dobrej praxe a narastajúci dopyt knižníc si vyžaduje podporu zo štátnej alebo súkromnej sféry, prípadne z projektov. Naším cieľom bude preto aj naďalej snaha o získanie podpory či podávanie nových projektových žiadostí. V tomto smere sa spoliehame aj na schválenú Národnú stratégiu výskumu, vývoja a inovácií 2030⁹, ktorá počíta s rozvojom 50 knižníc z celého Slovenska na inteligentné laboratóriá.

Na záver ďakujeme za priazeň všetkým podporovateľom a partnerom a tešíme sa na ďalšie príjemné stretnutia na školeniach, konferenciách či individu-

álnych návštevách. Ďalšie informácie o našich aktivitách, vrátane noviniek môžete sledovať na webovej stránke kniznicepreslovensko.cvtisr.sk.

POUŽITÉ ZDROJE:

¹BARANKO, Dávid. Predstavenie projektu partnerských knižníc CVTI SR. *ITlib. Informačné technológie a knižnice* [online]. Bratislava: Centrum vedecko-technických informácií SR, 2021, 2021(3-4), 48-52 [cit. 2022-10-31]. ISSN 1335793X. Dostupné na: <https://itlib.cvtisr.sk/Články/predstavenie-projektu-partnerskych-kniznic-cvti-sr>

²BARANKO, Dávid. Konzorcium Knižnice pre Slovensko alebo čo nové v projekte partnerské knižnice. *ITlib. Informačné technológie a knižnice* [online]. Bratislava: Centrum vedecko-technických informácií SR, 2022, 2022(3-4), 73-76 [cit. 2022-10-31]. ISSN 1335793X. Dostupné na: <https://itlib.cvtisr.sk/%c4%8cl%c3%a1nky/konzorcium-kniznice-pre-slovensko-alebo-co-nove-v-projekte-partnerske-kniznice/>

³Knižnice majú svoju pozíciu v digitálnej ére. Aktivity spájajú v konzorciu Knižnice pre Slovensko. *(Naša) Národná vedecká knižnica – CVTI SR* [online]. Bratislava: Centrum vedecko-technických informácií SR, 2022 [cit. 2023-10-19]. Dostupné na: <https://nvk.cvtisr.sk/kniznice-maju-svoju-poziciu-v-digitalnej-ere-aktivity-spajaju-v-konzorciu-kniznice-pre-slovensko/>

⁴V niektorých knižniciach budú inteligentné laboratóriá. SmartLaby a kreatívne dielne hlavnou témou odbornej diskusie knihovníkov. *(Naša) Národná vedecká knižnica – CVTI SR* [online]. Bratislava: Centrum vedecko-technických informácií SR, 2023 [cit. 2023-10-19]. Dostupné na: [https://nvk.cvtisr.sk/z-niektorych-kniznic-budu-](https://nvk.cvtisr.sk/z-niektorych-kniznic-budu-inteligentne-laboratoria-smartlaby-a-kreativne-dielne-hlavnou-temou-odbornej-diskusie-knihovnikov/)

[inteligentne-laboratoria-smartlaby-a-kreativne-dielne-hlavnou-temou-odbornej-diskusie-knihovnikov/](https://nvk.cvtisr.sk/z-niektorych-kniznic-budu-inteligentne-laboratoria-smartlaby-a-kreativne-dielne-hlavnou-temou-odbornej-diskusie-knihovnikov/)

⁵Nová kompetencia bude v blízkej budúcnosti kľúčová. Knihovníci sa zoznamujú s umelou inteligenciou. *(Naša) Národná vedecká knižnica – CVTI SR* [online]. Bratislava: Centrum vedecko-technických informácií SR, 2023 [cit. 2023-10-19]. Dostupné na: <https://nvk.cvtisr.sk/nova-kompetencia-bude-v-blizkej-buducnosti-klucova-knihovnici-sa-zoznamuju-s-umelou-inteligenciou/>

⁶Slovenské knižnice otvárajú dvere do sveta umelej inteligencie. *(Naša) Národná vedecká knižnica – CVTI SR* [online]. Bratislava: Centrum vedecko-technických informácií SR, 2023 [cit. 2023-10-19]. Dostupné na: <https://nvk.cvtisr.sk/slovenske-kniznice-otvaraju-dvere-do-sveta-umelej-inteligencie/>

⁷Slovenské knižnice sa inšpirujú najmodernejšími SmartLabmi v USA. *Národná vedecká knižnica – CVTI SR* [online]. Bratislava: Centrum vedecko-technických informácií SR, 2022 [cit. 2023-10-19]. Dostupné na: <https://nvk.cvtisr.sk/slovenske-kniznice-sa-inspiruju-najmodernejsimi-smartlabmi-v-usa/>

⁸Digitálne vzdelávanie či moderné služby v knižniciach. Slovenských a českých knihovníkov spája sále viac tém. *(Naša) Národná vedecká knižnica – CVTI SR* [online]. Bratislava: Centrum vedecko-technických informácií SR, 2023 [cit. 2023-10-19]. Dostupné na: <https://nvk.cvtisr.sk/digitalne-vzdelavanie-ci-moderne-sluzby-v-knizniciach-slovenskych-a-ceskych-knihovnikov-spaja-sale-viac-tem/>

⁹*Národná stratégia výskumu, vývoja a inovácií 2030* [online]. Bratislava: Úrad vlády Slovenskej republiky, 2022 [cit. 2023-11-02]. Dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/SK/LP/2022/713>